

og svenske forfatningsforhold. At han kommer udefra til stoffet giver hans synspunkter friskhed men også nu og da nogen skævhed, som når han — vel forledt af adelskonstitutionalismens betydning for svensk forfatningsudvikling — vil forklare den danske enevældes fald med, at den ikke var gennemført i hertugdømmerne (s. 29 f.). Forf. fremhæver, at det var ganske bevidst, når man tilsidst med junigrundloven tog afstand fra de norske og svenske og dermed tillige fra tyske forrevolutionære forfatningsprincipper ved at indføre fuld ministeransvarlighed efter vest-europæisk forbillede, ved at opgive enhver form for stændervalgret og ved at give rigsdagen overvægten i forholdet til kongen. Det er ikke det mindst værdifulde ved bogen, at den så stærkt understreger, at grundlovsfædrene vidste hvad de gjorde. Selv om resultatet blev udpræget doktrinært, havde — således dømmer den kyndige forfatter — de ledende danske samfundslag i løbet af et par årtier nået at leve sig ind i doktrinerne. Den danske forfatningsdiskussion i 1830erne og 1840erne lå på et højt plan, og de liberale gik vel forberedte til grundlovsarbejdet.

Professor Lagerroths fag er statskunskap og han nærmer sig problemerne fra en anden synsvinkel end almindelige historikere. Netop derfor har de meget at lære af ham. Hans bog kan give danske anledning til med en vis misundelse at betænke, hvad hans herhjemme som universitetsfag ukendte disciplin har betydet for udforskningen af Sveriges historie, ikke mindst gennem de tilskyndelser, der er udgået fra professor Lagerroths egne arbejder.

Povl Bayge.

Blandt de mange litterære Planer, som Kirkehistorikeren Oluf Kolsrud maatte efterlade ufuldførte ved sin Død 1945, var ogsaa en Udgave af Biskop Johan Nordahl Bruns Visitatsbog. Først nu er det lykkedes hans Broder, Professor Sigurd Kolsrud i Samarbejde med flere andre at faa den udsendt (*Johan Nordahl Brun, Visitats-Journal 1794—1812* i *Bibliotheca Norvegiæ sacræ XIX*, Oslo 1951). I stigende Grad er i de senere Aar den historiske Værdi af Visitatsoptegnelser blevet erkendt, og som i lignende Tilfælde forelægges der ogsaa her et betydningsfuldt Stof særlig til Belysning af norske Kirke- og Samfundsforhold. Nok saa væsentlige er dog de Bidrag, Bruns Visitatsjournal direkte og indirekte indeholder til Karakteristik af den skarptskaarne, temperamentsfulde Bispeskikkelse. Man faar et endog særdeles anskueligt Billede af hans utrættelige Færden i det udstrakte Bergen Stift med

de ofte vanskelige Vejforbindelser, af hans djærve, uimponerede Menneskeopfattelse, af hans Naturlglæde og hans Kærlighed til den norske Almue og dens »ukunstlede Hiertesprog« (S. 40).

Medens der saaledes er al Grund til at glæde sig over Offentliggørelsen af Kildestoffet i sig selv, kan Formen for Udgivelsen nok indbyde til nogen Kritik. Hovedsvagheden synes at have været den, at der har været alt for mange Kokke om at tilberede denne Ret. Een Mand har besørget Teksttilrettelæggelsen, en anden taget sig af Oversættelsen af de latinske Partier, et Par har arbejdet med den historiske Kommentar, og igen andre læst Korrektur og udarbejdet Register. Man savner i temmelig høj Grad en enkelt Udgivers faste Haand ved Udgavens Planlæggelse og Gennemførelse. Dette har vel bl. a. medført, at Tekstudgaven ikke er blevet forsynet med en højst tiltrængt Indledning. Foruden andet maatte man her have fundet behandlet det vigtige Spørgsmaal om, hvem der har ført de enkelte Dele af Visitatsjournalen i Pennen. Af flere Steder synes det nemlig at fremgaa, at Brun ikke selv har skrevet hele den foreliggende Tekst, men har benyttet sin Amanuensis. Baade af formelle Grunde og af Hensyn til Kildeværdien havde det været ønskeligt, om dette Spørgsmaal var blevet nærmere oplyst.

Med Hensyn til Tekstrecensionen har man aabenbart tilstræbt ikke blot en nøjagtig, men en aldeles slavisk Gengivelse af Forlægget. Sammenligner man nu den Side, der er vedføjet i Facsimile, med Gengivelsen (S. 72), er der et og andet, der kan vække Betænkelighed, maalt med denne strenge Alen, og mane til Eftertanke, om det ikke havde været rimeligt at foretage en vis Normalisering af ganske uvæsentlige Ting i Forlægget. Kommentaren (ved Statsarkivar Einar Jansen) er fortrinsvis personalhistorisk orienteret og indeholder i saa Henseende mange værdifulde Oplysninger. Derimod er den mindre tilfredsstillende med Hensyn til andet historisk Stof, hvor man jævnlig savner nærmere Forklaring. S. 7 havde man saaledes gerne set oplyst, at der ved »Almuens Lærer« tænkes paa den meget yndede Haandbog »Almuens Lærer, en nyttig Læsning for Meenigemand« ved Lauritz Hasse, 1—2, 1785—86. S. 105 savnes ved en meget karakteristisk Beretning hos Brun en Henvisning til en parallel Brevudtalelse af ham (trykt i Personalhistorisk Tidsskrift 12. R. II, 120). Til et Sted S. 113 findes en slem Misforstaaelse, idet Udtrykket »samtlige Herreds-Brødrene«, som var indbudt til et Bryllup, opfattes som lig »bøndene«. Baade Sammenhængen og Sprogbrugen viser naturligtvis, at der her er Tale om Herredets Præsteskab. Til Genæld kunde man uden Skade have undværet Oversættelser af selv

de almindeligste Fremmedord (et Kommenteringsprincip, der forøvrigt ikke er konsekvent gennemført).

En ikke ubetydelig Del af Visitatsdagbogen er ført paa Latin. For at lette Forstaaelsen har man formaaet en klassisk Filolog, Professor Leiv Amundsen, til at behandle og oversætte disse Partier. Det har været let nok at paavise, at den Latinitet, som Brun skrev saa flydende, hverken i Ordvalg, Grammatik eller Stavemaade er strengt korrekt i klassisk Forstand. Det forekommer mig dog, at Professor Amundsens Behandling af J. N. Brun som Latinist tyder paa, at han ikke i samme Grad er fortrolig med det 18. Aarhundredes Latin som med Oldtidens. Rent bortset fra, at der ikke faa Steder lader sig paavise afgjorte, til Dels meningsforstyrrende Fejl i de latinske Stykker i Udgaven (skyldes de Brun, burde der have været gjort opmærksom derpaa), er det næppe metodisk rigtigt at rette Egenheder i Stavemaade og Ordvalg efter klassiske Regler. Det 18. Aarhundredes Latinister havde deres Skrivevaner, som maa respekteres lige saa vel som de middelalderlige Forfatteres. Udgiverens Fremhævelse af, at dette eller hint enkelte Ord eller Udtryk hører hjemme hos en bestemt klassisk eller efterklassisk Forfatter, kan vel være meget lærerig, men kan let føre til den Forestilling, at Brun har siddet inde med en temmelig udbredt Forfatterlæsning og bevidst uddannet sin Stil efter forskellige Forbilleder. Sandheden turde dog snarere være den, at han skrev Tidens almindelige Skolelatin tilsat en vis personlig Farve særlig paa Grundlag af Horats og Virgil.

Heller ikke de meddelte Oversættelser vidner om rigtig Fortrolighed med den paagældende Tid. Naar »exordium» oftere gengives ved »utgangspunkt», vilde »Indledning» være mere træffende, da det drejer sig om en ganske bestemt terminus technicus ∴ det indledende Afsnit af en Prædiken (jvfr. dog S. 4 Note b). S. 22 oversættes »Coena ipsa» ved »selve gjestebudet», men Sammenhængen viser, at der tænkes paa Gæstebudet i særlig Forstand ∴ Nadveren. Ved »luxuria» S. 60 skal næppe tænkes blot paa »drikkefeldighed», men paa overdaadig Levevis i bredere Forstand. S. 76 oversættes »universitas gratiæ» afgjort urigtigt ved »nådens helhet» — der er her Tale om et staaende Udtryk »Naadens Almindelighed» modsat dens Partikularitet (den kalvinske Prædestinationslære). Selv dygtige klassiske Filologer gaar ofte mærkeligt paa Grund, naar de skal behandle sene latinske Tekster, til hvis Forstaaelse der kræves ikke blot filologisk, men ogsaa historisk Indsigt. Det er i det hele Skade, at den værdifulde Tekst i denne Udgave ikke er tilrettelagt med større historisk Indlevelse og strengere Konsekvens.

Bjørn Kornerup.